

„Politikai meggyőződésüket szívükben őrzik”. Rendszerváltás az állambiztonságban ^[1]

„A kialakult helyzetet figyelembe véve, a testvérszerv teljes depolitizálása volna a legkedvezőbb. A munkatársaknak és a vezetőknek egy pártba sem kellene belépniük, politikai meggyőződésüket szívükben őrzik. Meg kell akadályozni, hogy az ellenzék beférkőzzön soraikba. A testvérszerv és munkatársai számára teljesen új helyzet alakult ki, most a kormány politikáját, nem pedig egy pártot kell képviselniük. A Magyar Köztársaság kormánya tisztán szakkormányként alakul, ebből következően a testvérszervnek is szakmai szervezetté kell alakulnia.”

Bevezető

A titkosszolgálatok eredményes működésének meghatározó eleme volt a szövetséges titkosszolgálatokkal folytatott együttműködés. Az egykori keleti blokk országainak esetében az 1950-es évek derekán indult meg a kooperáció, az egyes tagállamok ekkor írták alá az első kétoldalú együttműködési szerződéseket. Az állambiztonsági szervek nemzetközi kapcsolatait 1956-tól önálló szervezeti egység, a Belügyminisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya koordinálta, 1986–1990 között az osztály az Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság keretén belül működött.^[1]

Horváth József

A rendszerváltó év nemcsak a magyar belpolitika terén hozott lényeges fordulatot, a pártállami rendszer erodálódása a hatalmi koncentrációt biztosító politikai rendőrség nemzetközi kapcsolatrendszerét is megrendítette. Miközben a magyar állambiztonsági szervek szerepüket keresték a demokratikus átmenet folyamatában, a szövetséges szocialista országokkal fenntartott állambiztonsági kapcsolatokat szintén új alapokra kellett helyezni. Miként Horváth József vezérőrnagy^[2] a Belügyminisztérium III/III. (Belső Reakció Elhárító) Csoportfőnöksége 1989. május 2-án tartott parancsnoki értekezletén megállapította: „Az együttműködés tartalmára már most rányomja bélyegét az együttműködő szervek országaiban a társadalmi, a mieinktől eltérő politikai viszonyok növekvő különbözősége. Hazánk társadalmi fejlődésének tendenciái következtében ez a különbözőség – az elhárító munka stílusát, módszereit tekintve – rövid távon biztosan várhatóan tovább fog növekedni, és az együttműködésben egyfajta távolságtartás lesz a jellemző. Ugyanakkor partnereink részéről fokozott figyelem fog irántunk megnyilvánulni. Olyan átmeneti állapotban vagyunk, amelyben az együttműködés területén is súlypont-eltolódások következnek be, azzal összefüggésben, hogy bizonyos ellenzéki tevékenységi formák, szervezetek nálunk legalitást nyertek, beintegrálódtak a társadalmi intézményrendszerbe. Mindez azt is jelenti, hogy a kölcsönös segítségnyújtás, az internacionalizmus elvének betartása mellett nemzeti érdekeinket markánsabban kell képviselnünk, és az együttműködésről le kell bontani az ideológiai »héjakat«, a felesleges protokoll elemeket.”^[3]

Budapest, 1989. október 8. Pozsgay Imre államminiszter, Horn Gyula külügyminiszter és Németh Miklós, a Minisztertanács elnöke
MTI Fotó: Varga László

A magyarországi rendszerváltás két legfontosabb jogi aktusát a korábbi állampárt megszüntetése és a harmadik Magyar Köztársaság kikiáltása képezte. A küldöttek az 1989. október 7-10. között tartott XIV. kongresszuson döntöttek a Magyar Szocialista Munkáspárt megszüntetéséről, egyúttal utódpártjának, a Magyar Szocialista Pártnak a megalakításáról. A harmadik Magyar Köztársaság kikiáltására szimbolikus történelmi esemény időpontjában, 1989. október 23-án került sor.[4]

Budapest, 1989. október 23.
MTI Fotó: Manek Attila

Az alább közölt dokumentum nem sokkal a fenti események után keletkezett. *Benkő Ferenc*[5] ezredes, a BM III/II. (Kémelhárító Csoportfőnökség) vezetője október 27-én tájékoztatta a szövetséges országok állambiztonsági szerveinek Budapesten tartózkodó képviselőit a demokratikus államformáról hozott politikai döntésnek a titkosszolgálatok munkájára kiható következményeiről. A tájékoztatót a szovjet, a keletnémet, a csehszlovák, a kubai, a vietnami, a mongol és a lengyel szakemberek voltak jelen. A tény, hogy a nemzetközi tájékoztató megtartását a BM III/II. vezetőjére bízták, az állambiztonsági feladatok rangsorában bekövetkezett hangsúlyeltolódásról tanúskodik. A demokratikus átalakulás szándéka a keleti blokk állambiztonsági szerveivel - a dokumentumban familiáris közvetlenséggel *testvérszervezet*nek nevezett partnerekkel - folytatott együttműködés tartalmát is új alapokra helyezte. Az átalakulás egy nemzeti érdekeket szolgáló, jogállami keretek között működő állambiztonsági szervezet kialakításának igényét fogalmazta meg, amely a pártállam egyeduralmának biztosítása helyett a kémelhárítást helyezte előtérbe.

Benkő Ferenc

A pártállam korszakában szocializálódott belügyi állomány mentalitásától idegen elképzelés volt a pártszerveknek a munkahelyekről, különösképpen a fegyveres testületektől való kivonása. Ez a tájékoztatót tartó csoportfőnökre is érvényes volt, akik szakmai életútja mellett megbízható politikai karrierje arra predesztinált, hogy 1988-ban átvegye a Kémelhárító Csoportfőnökség vezetését. Benkő Ferenc 1983-1984-ben az MSZMP BM Bizottsága Párt- és Tömegszervezeti Osztályának osztályvezetői tisztét töltötte be, 1984-1988 között pedig az MSZMP BM Bizottság Politikai Bizottságának titkára volt. Ami politikai meggyőződését illeti, Benkő a „*politikai meggyőződésüket szívükben őrzik*” kitételben adott hangot személyes véleményének.

Jóllehet a demokratikus jogállam törvényei nem engedték az ellenzéki pártok és szervezetek ellen titkosszolgálati eszközökkel folytatott nyomozást, a korábbi gyakorlat az 1990. január 5-én *Duna-gate* ügy[6] néven kirobbant lehallgatási botrányig tovább folyt. A titkosszolgálatok szerepkörének megváltozását a hazai belügyi állomány és a külhoni partnerek egyaránt nehezen fogadták. A Kémelhárító Csoportfőnökségen belül húsz fő saját kérelmére szerelt le, hat fő kordedvezményrel ment nyugdíjba, tízenegyen egészségügyi okok miatt kerültek nyugállományba.[7] Az átalakítás a szövetséges társszervek körében sem lelt kedvező visszhangra. Miként a Csoportfőnökség munkájáról 1989. december 22-én adott évrértékelő jelentés megfogalmazta: „*A baráti szocialista országokkal (Szovjetunió, CSSZSZK, NDK, BNK, LNK)[8] való együttműködésünkben bizonyos fokú visszafogottság érzékelhető. A hazánkban bekövetkezett politikai átrendeződést, a megindult demokratizálási folyamatot fenntartásokkal, meg nem értéssel fogadták az egyes szocialista országok belügyi szervei.*”[9]

Az október 27-i tájékoztatót elhangzottakat valószínűleg *Herbert Heckerodt* alezredes, a Stasi magyarországi operatív csoportjának kémelhárító tisztje jegyezte fel. [10] A tájékoztatóról készített dokumentumot távirat útján továbbították Berlinbe. A rendszerváltás folyamatának egyik legfontosabb aspektusába, a pártállam egyeduralmát biztosító titkosszolgálati szisztémának és nemzetközi kapcsolatrendszerének átalakításába bepillantást adó irat az Egykori Stasi Iratokért Felelős Szövetségi Megbízotti Hivatalának (*Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik*) őrzésében található.

Feljegyzés a Benkő Ferenc által a szövetséges országok állambiztonsági képviselőinek tartott értekezletről

Budapest, 1989. október 27.

1989. október 27.

t 270/89

Brückner et. [elvtárs][11]

Tájékoztatóképpen

1989. 10. 27-én 10.00–11.00 között a [BM III/II.] csoportfőnökség vezetője, Benkő Ferenc ezredes a politikai helyzetről és annak a testvérszervekkel folytatott együttműködésre gyakorolt hatásáról tartott tájékoztatót a testvér országokból meghívott csekisták számára.[12] A szovjet, a csehszlovák, a kubai, a vietnami, a mongol és a lengyel elvtársak voltak jelen.

A tájékoztató tartalmának a lényege:

Benkő et. arról számolt be, hogy az MSZMP XIV., egyben az MSZP I. pártkongresszusán a testvérszerv 13 tagú küldöttséggel képviseltette magát, amelynek vezetője ő maga volt.[13] A pártkongresszus megtartására az országban jelenleg uralkodó krízishelyzet miatt került sor, célja egy ütőképes párt megalakítása volt. Arról szólt, hogy a pártkongresszus előkészítése, kivitelezése és eredményei meglehetősen sajátosak voltak, ám nem bonyolódott külön magyarázatba. Az újonnan létrehozott párt, az MSZP az MSZMP utódpartja, amely távol kívánja tartani magát az ortodox vezetési módszerektől, elveti a párt vezető szerepét, önmagát egy pluralista berendezkedésű társadalom egyik pártjaként értelmezi.[14] Célkitűzése, hogy a Magyar Köztársaság legerősebb és kormányzó pártja maradjon. Az MSZP többé nem ideológiai alapon fog működni. Az MSZP jelenlegi taglétszáma 20 000 fő, a pártkongresszust megelőzően az MSZMP 720 000 taggal rendelkezett.

Helyzet a testvérszervnél:

A pártmunka folytatása a testvérszervnél többé nem lehetséges, a párt alapszervezeteit feloszlatták. Az ellenzék a Belügyminisztérium depolitizálását követelte, amihez a kormány hozzájárulását adta. Jelenleg a Belügyminisztérium munkatársai még tagjai lehetnek egy pártnak, de funkciót nem vállalhatnak. Eddig összesen öt munkatárs lépett be az MSZP-be a testvérszervtől. A testvérszerv a kormány, a parlament és a nyilvánosság ellenőrzése alatt áll, a munka jelenlegi irányvonalát a Magyar Köztársaság Minisztertanácsa határozza meg. Az új törvénynek az országgyűlés által történő jóváhagyása 1989 novemberétől várható, amely megszabja a testvérszerv feladatait és munkamódszereit.

Benkő et. egyéni véleménye:

A kialakult helyzetet figyelembe véve, a testvérszerv teljes depolitizálása volna a legkedvezőbb. A munkatársaknak és a vezetőknek egy pártba sem kellene belépniük, politikai meggyőződésüket szívükben őrzik. Meg kell akadályozni, hogy az ellenzék beférkőzzön soraikba.

A testvérszerv és munkatársai számára teljesen új helyzet alakult ki, most a kormány politikáját, nem pedig egy pártot kell képviselniük. A Magyar Köztársaság kormánya tisztán szakkormányként alakul, ebből következően a testvérszervnek is szakmai szervezetté kell alakulnia.

A Magyar Köztársaság 1989. 10. 23-án történt kihirdetéséhez:

A Magyar Köztársaság a polgári demokráciák és a demokratikus szocializmus pozitív értékein fog építkezni, és ebben a szellemben fog működni. Alapját döntően a szociális piacgazdaságnak és a többpártrendszernek kell képeznie, bárminemű pártvezetés nélkül. A jogállam létrehozása során a polgári és emberi jogokat állítja előtérbe. Az 1989-es választás a polgári alapokon nyugvó szabad választás lesz. Feltehetően még 1989 novemberében sor kerül az elnökválasztásra, az elnöknek a pártok felett kell állnia és az állam egészének érdekei szerint működnie.

Benkő et. egyéni véleménye az 1989. 10. 23-a (ellenforradalom napja) eseményeiről:

1989. 10. 23-án a tömegmédiában és az utcán csak a barikád másik oldalának hangját lehetett hallani, azok, akik akkoriban a néphatalom oldalán harcoltak, hallgattak. Csak az egykori bebörtönzöttek beszéltek, akik antikommunista és szovjetellenes jelszavakkal léptek fel. 1989. 10. 23. békésen telt, az előzetes várakozással ellentétben nagyobb tömeg nem vett részt a tüntetéseken és a rendezvényeken.

Együttműködés a testvérszervvel:

A Magyar Köztársaságban kialakult politikai környezet a testvérszerv munkáját nagymértékben megterheli. Az operatív munkához magas szintű konspiráció szükséges, az ismertté váló hibák jó ürüggyel szolgálnak az ellenzéknek, hogy a testvérszerv munkáját tovább korlátozzák, valamint az új erők bevonását igazolják. Létfajosságuk bizonyítására feltétlenül eredményeket kell felmutatniuk a kémelhárítás terén. Benkő et. kifejezésre juttatta, hogy nekünk, mint a testvérszervek munkatársainak még szorosabban együtt kell működnünk, ő maga is ebben a tényleges együttműködésben érdekelt.[15] A közös munkának nyílnak és tisztességesnek kell lennie, a hibákra kölcsönösen fel kell hívni egymás figyelmét. A testvéri országoknak a Magyar Köztársaságban tartózkodó munkatársaival folytatott együttműködés során a jövőben magas szintű konspirációra és fedésre van szükség.

Benkő et. záró észrevétele:

A szocialista államműködés jelenleg nehéz időket él át, tanulunk kell sikereinkből és az elkövetett hibákból is, az új minőség szükséges és időszerű követelmény az együttműködésben.

Értékelés:

Benkő et. és helyettese a testvérország valamennyi elvtársa nevében igen szívélyes üdvözlését küldte a testvérországok elvtársainak, és azt kérte, hogy szívélyes üdvözlésüket az odahaza lévő elvtársaknak is továbbítsuk. Nyugodtan és átgondoltan beszélt, olykor az volt a benyomásom, hogy még többet is el akart volna mondani, mint amennyit a protokoll megengedett, de ezt csak a tartása érzékeltette. Miként a testvérszerv többi elvtársának mostanság, neki sem maradt más, mint hogy így viselkedjen, amennyiben a hivatalban maradás lehetséges...[16] Úgy gondolom, a testvérszervnél dolgozó elvtársak legnagyobb félelme abban áll, hogy az ellenzék esetleges választási győzelmét követően saját embereit juttatja be a testülethez.

Végkövetkeztetés:

Nekem [úgy] tűnik, az operatív csoportnak a Magyar Köztársaságba való átmentésével kapcsolatban okvetlenül át kell gondolni a politikai-operatív konspiráció megerősítését a testvérszervvel folytatott közös munkában.[17] Minden hiba vagy dekonspiráció kihathat a Magyar Köztársaságban való jelenlétünkre és a testvérszervvel való együttműködésünkre.

Az irat jelzete: BStU MfS HA II. (Spionageabwehr) 1700. 0046-0047. Telegramm 270/89 – Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik – Gépelt másolat.

[1] JOBST ÁGNES: *A Stasi működése Magyarországon. A magyar és a keletnémet állambiztonság kapcsolata 1955-1989.* Jaffa Kiadó, Bp., 2015, 46-60.

[2] Horváth József (1931-) 1949-ben végezte el a BM Karhatalmi tanfolyamát, 1950-ben a Határőr és Belső Karhatalom Tiszti Iskoláját. Önéletrajza szerint 1956. október 23-29. között hat esetben vett részt karhatalmi bevetésen. 1959-től az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen, majd a Szovjetunió Kommunista Pártjának főiskoláján, illetve az MSZMP Politikai Főiskoláján folytatta tanulmányait. 1981-1985 között a BM III/III. Csoportfőnökség helyettes vezetője, 1985-1990 között csoportfőnöke. 1990. január 15-én vonult nyugdíjba.

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5::NO::P5_PRS_ID:959302 [2] (Utolsó letöltés: 2019. 05. 20.)

[3] KRAHULCSÁN ZSOLT: KGB és III. Főcsoportfőnökség: egy kapcsolat vége...(?) A szovjet–magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben. *Betekintő*, 2007/4. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2007_4_krahulcsan.pdf [3] (Utolsó letöltés: 2019. 05. 20.)

[4] Az 1989. október 18-án megalkotott XXXI. törvény alapján Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke hirdette ki, aki ideiglenes köztársasági elnöki minőségben 1989. október 18 – 1990. május 2. között a köztársasági elnöki jogköröket gyakorolta.

[5] Benkő Ferenc (1942–) ezredes teljes szakmai életútja a Belügyminisztériumhoz kötötte. Az érettségit követően került belügyi állományba. A rádiótávírási tiszti iskolát, majd az idegen nyelvű főiskolát elvégezve került egyre feljebb a ranglétrán. Szakmai karrierjének huszonöt esztendejét a Kémelhárító Csoportfőnökség kötelékében töltötte. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5::NO::P5_PRS_ID:956800 (Utolsó letöltés: 2019. 02. 22.)

[6] Az SZDSZ és a FIDESZ képviselői 1990. január 5-én politikai célú lehallgatás miatt tettek feljelentést a Fővárosi Főügyészségen. A titkos módszerekkel folytatott adatgyűjtés az 1989. október 23-án elfogadott új alkotmány alapján akkor már alkotmányserető tevékenységnek minősült. A botrány hatására Horváth István belügyminiszter 1990. január 23-i hatállyal lemondani kényszerült posztjáról.

[7] *Szigorúan titkos '89. A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolói.* Szerk.: MÜLLER ROLF-TAKÁCS TIBOR. L'Harmattan Kiadó, Bp., 2009, 81.

[8] CSSZSZK: Csehszlovák Szocialista Köztársaság, NDK: Német Demokratikus Köztársaság, BNK: Bolgár Népköztársaság, LNK: Lengyel Népköztársaság.

[9] Uo. 79.

[10] Herbert Heckerodt alezredes 1986. szeptember 1-től volt tagja a Stasi magyarországi operatív csoportjának, 1989. november 15-étől annak utolsó vezetője. JOBST: i. m. 122.

[11] Willi Brückner ezredes a keletnémet Állambiztonsági Minisztérium II/10., a Keleti Blokk titkosszolgálateival a kémelhárítás terén folytatott együttműködésért felelős osztály vezetője volt. 1989 júliusától a szocialista országokban működtetett operatív csoportok felügyelete is az ő hatáskörébe tartozott.

[12] A Szovjetunióban 1917. december 5-én, Feliks Edmundovics Dzerzsinszkij vezetésével alakították meg a politikai rendőrséget (Összoroszországi Rendkívüli Bizottság az Ellenforradalom és Szabotázs elleni Harcra), amelyet közkeletű rövidítéssel élve Csekának neveztek. A Stasi szóhasználat az állambiztonsági szervek munkatársaira utalva használta a csekista megnevezést.

[13] A Magyar Szocialista Munkáspárt 1989. október 6–7-én megtartott XIV. kongresszusa mondta ki az állampárt megszűnését. A párt megújítására törekedő reformpárti többség hívta életre a Magyar Szocialista Pártot, amelynek első elnöke Nyers Rezső volt. A döntést az 1980-as évekre kialakult gazdasági-politikai válság kényszerítette ki. Az MSZMP 1988. május 20–22-i pártértekezletén Kádár János főtitkár a tényleges politikai hatalmat nem jelentő elnöki tisztségbe helyezték, az új főtitkár Grósz Károly lett. A pártszakadás elkerülése végett 1989 júniusától négytagú elnökség (Grósz Károly, Németh Miklós, Nyers Rezső, Pozsgay Imre) vette át az irányítást, a Politikai Bizottság helyébe a Politikai Intéző Bizottság lépett.

[14] Az addigi állampárt, az MSZMP Központi Bizottsága 1989 februárjában járult hozzá a többpártrendszerre való áttéréshez. A független politikai és társadalmi szervezetekkel 1989 júniusa és szeptembere között a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon folytak az egyeztetések a politikai pluralizmus elvének érvényesítéséről.

[15] A magyar hatóságoknak a keletnémet menekültügy terén tanúsított „engedékenysége” a magyar és keletnémet biztonsági szervek között más területeken folytatott együttműködését nem befolyásolta. Ezt az 1989. október 2-án kelt jelentés is kimondta, amely egyértelműen leszögezte, hogy a kivándorlók ügyét a kétoldalú kapcsolatok többi területétől külön kell választani. Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik Ministerium für Staatssicherheit (továbbiakban: BStU MfS), Zentrale Koordinierungsgruppe 11233. UVR-Haltung zu Problemen Reiseverkehr mit DDR. Blitz. Budapest, 2. 10. 1989. Az érvényben lévő szerződések szerint a magyar-keletnémet állambiztonsági együttműködés legfontosabb területeit a kémelhárítás és az operatív technika terén történt fejlesztések képezték.

[16] Benkő Ferencet a Stasi Budapesten működő operatív csoportjának felszámolása után alig néhány nappal, 1990. február 28-ával helyezték nyugállományba. JOBST: i. m. 282.

[17] A Német Szocialista Egységpárt Központi Bizottságának lemondását követően 1989. november 8-án Gottschling, Fiedler és Heckerodt ezredeseket, a prágai, a szófiai és a budapesti operatív csoportok vezetőit Berlinbe rendelték. A Budapesten működő operatív csoport 1990-re előirányzott költségvetéséből az 1990 elején átutalt 1 564 511 forintnyi összeget az operatív csoport felszámolására hivatkozva 1990. február 20-án az NDK-nagykövetség folyószámlájára utalták. BStU MfS Abt. X. (Internationale Verbindungen) 1804 Telegramm. Berlin, 1989. november 11.; MNL OL XIX–B–10–1989.00452/89. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, Belügy, Határőrség Országos Parancsnoksága, Értesítés. 1989. december 13.)

Címkék:

[állambiztonság](#) [4]

[rendszer váltás](#) [5]

[NDK](#) [6]

[Stasi](#) [7]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 2. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/politikai-meggyozodesuket-szivukben-orizzek-rendszervaltas-az-allambiztonsagban>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/politikai-meggyozodesuket-szivukben-orizzek-rendszervaltas-az-allambiztonsagban>

[2] https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5::NO::P5_PRS_ID:959302

[3] http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2007_4_krahulcsan.pdf

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allambiztonsag>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendszervaltas>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ndk>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/stasi>